

Opravník obecně oblíbených omylů o veverkách

Až překvapivě velké množství lidí se domnívá, že u nás žije více druhů veverek. Jedinou veverkou, kterou u nás můžete v lesích či parcích potkat, je veverka obecná.

Veverka patří k nejoblíbenějším tvorům české fauny a asi by se nenašel nikdo, kdo by ji na první pohled nepoznal. O to kurióznější je, že právě o tolik populární „opičce našich lesů“ koluje takové množství zavádějících informací...

S každým novým článkem o veverkách, který se objeví v novinách a časopisech, jsme znovu překvapeni, kolik v lepším případě nepřesností – a v horším hloupostí – jsou do nich autoři schopní shromáždit. Na vině je nejen „googlovský“ způsob práce, kdy autoři opisují jeden od druhého (aniž by sami o veverkách cokoliv tušili), ale samozřejmě i nedostatek skutečně důvěryhodných zdrojů; i v encyklopediích jsou totiž o veverkách leckdy publikovány zavádějící údaje. Ostatně i drtivá většina snímků „divokých veverek“, kterými jsou tyto texty doprovázeny, autenticitu jen předstírá, protože vznikly v městském parku v Mladé Boleslavi, kam fotografové už léta jezdí pořizovat aranžované „lesní“ snímky polochočených veverek.

A nejde jen o články. Protože naši specializovanou záchranou stanicí pro veverky Pinky projde rok co rok kolem stovky veverčat ze všech koutů České republiky, setkáváme se jak s desítkami jejich nálezců, tak s řadou zájemců, kteří se k nám na veverky přijíždějí podívat. Většina z nich, a to i ti, kteří mají hluboký zájem o přírodu, má k našemu neutuchajícímu překvapení o způsobu života a chování veverek zcela mylné představy. Když jsme tedy dostali z redakce Naší přírody nabídku napsat o veverkách článek, napadlo nás vytvořit jakýsi „opravník“ obecně oblíbených omylů o veverkách. Tedy sepsat nejrozšířenější pověry, které se veverek týkají, a uvést je do souladu s realitou.

Veverky u nás mají běžně barvy od světle rezavé přes hnědou až po černou. Samotná rezavá barva má množství odstínů.

Od rezavé po černou

Ačkoliv se překvapivě velké množství lidí domnívá, že v České republice žije více druhů veverek, opak je pravdou. Jedinou veverkou, kterou u nás můžete v lesích či parcích potkat, je veverka obecná (*Sciurus vulgaris*). Bez jakéhokoliv přehánění lze ale napsat, že se málokterá z téměř tří set druhů veverek, které se na planetě vyskytují, může pochlubit tak pestrou škálou odstínů srsti jako ta naše, běžně se vyskytující v barvách od světle rezavé přes

hnědou až po černou. Přitom jen rezavá barva má množství odstínů, kombinovaných šedavým zabarvením boků či tváří, a tak se dá s trochou nadsázky říci, že ani jedna veverka nevypadá stejně. Protože mláďata dědí barvu srsti po rodičích a dalších předcích, je běžné, že se v jednom vrhu mláďat nachází veverčata různě zbarvená a výjimkou nejsou ani extrémní například v podobě části sourozenců světle rezavých a části černých. Jediné, co z hlediska barvy mají všechny veverky obecné společné, je sněhově bílé břicho.

Šedá příbuzná

V posledních letech se vlivem zmatečných informací v médiích často mluví o nebezpečí, které představuje pro veverky obecné jejich mnohem větší příbuzná, z Ameriky pocházející veverka popelavá (*Sciurus carolinensis*). Ta je skutečně obrovským problémem, jenže nikoliv u nás, nýbrž ve Velké Británii, kde po umělém vysazení v následujících více než sto letech zcela zdecimovala populaci původní veverky obecné (z důvodů, které jsou nad rámec tohoto článku). V České republice, stejně jako v kontinentální Evropě, ale veverka popelavá nežije a ani se tu nikdy nevyskytovala. Bohužel, právě pod vlivem zpráv v médiích se mezi laiky lavinovitě šíří omyl, že veverka popelavá je v České republice usídlená a že veverka s černou barvou srsti je právě touto nebezpečnou cizinkou, s níž je třeba preventivně skoncovat.

Černá hrozba

Se zbarvením veverky obecné souvisí i další nesmysly, s nimiž jsme se mnohokrát setkali. Tradovaný je omyl, že veverky s černou barvou srsti žijí v horských oblastech a rezavé v nížinách. Stejně mylné je tvrzení, že rezavých veverek oproti černým ubývá a co do míry absurdity vede teorie o tom, že černé veverky jsou silnější a rychlejší, a proto rezavé postupně vytlačují. Protože rok co rok do stanice přijímáme mláďata ze všech koutů České republiky, můžeme na statistických číslech snadno prokázat, že všechny tři základní barevné škály veverčí srsti (rezavá, hnědá, černá) jsou početně v přírodě zastoupeny stejně, mezi barvou a místem výskytu není žádný vztah a mezi černými a ostatními veverkami není co do životaschopnosti prázdný rozdíl.

Veverky jsou striktní samotáři.

Samotáři

Především dětské knížky mají na svědomí další fatálně mylné přesvědčení veřejnosti o tom, že veverky žijí v párech či rodinách. Opak je pravdou – veverka obecná je co do způsobu života striktní (ba až agresivní) samotář. Své teritorium, které dle úživnosti dané lokality může být velké až několik desítek hektarů, obývá sama a důkladně si ho střeží. Samci se samicemi se nakrátko schází pouze po dobu páření, což je nanejvýš několik dní v roce. Jakmile tedy v lese zahlédnete více veverek pohromadě, buď jste se přichomýtlí k páření (kdy samičku může pronásledovat i více nápadníků najednou) nebo – pravděpodobněji – jde o matku s dospívajícími mláďaty. Dvou až tříměsíční mláďata, která se s matkou pohybují po jejím teritoriu, jsou totiž jen o cca třetinu menší než dospělá veverka, a tak je laik snadno zamění s dospělým jedincem. Vztah samic a samců ke svému teritoriu je ale přece jen trochu odlišný. Zatímco samička zůstává území, na kterém se zabydlela, věrná a prožije na něm celý život, sameček ho často opouští a od zimy do léta migruje za samicemi v širokém okolí.

Městské veverky

Tvrzením v předchozím odstavci zdánlivě protiřečí situace v městských parcích či na hřbitovech, kde se trvale pohybuje na malém území velké množství veverek. Jde ale o lokality, kde jsou veverky po desítky let uměle přikrmovány, čímž se jejich teritorialita částečně stírá, navíc často jsou tyto lokality pro veverku nepřekonatelně

ohraničeny například zástavbou a nemohou se z nich tedy při sebevětší vůli odstěhovat. Veverky na takovou situaci reagují radikálním zmenšením svého teritoria, někdy i jen na prostor několika sousedních stromů. I zde se ale dospělé veverky snaží dostat své přirozené potřeby samotáře, své sousedy nijak nevyhledávají a je-li v dané lokalitě například společný vodní zdroj či místo příkrmu, navštěvují ho v mezích možností každá v jinou hodinu.

Páření

S obdobím páření a rozmnožování mají laici automaticky spojené jarní měsíce, ve skutečnosti ale u veverek nastává už v době hluboké zimy. K páření může dojít už kolem Vánoc, obvyklým termínem je leden. Veverky mají mladé dvakrát do roka, druhým obdobím námluv je duben až květen. Protože ale ne každá veverka zabřežne hned v lednu, mohou veveřátka přijít na svět v podstatě kdykoliv od konce února až po konec srpna. Podle našich statistik do stanice přijímaných mláďat ale rodí drtivá většina samic v přírodě poprvé začátkem března a podruhé v červnu.

Veverčata

Veverka je březí 38 dnů a obvykle rodí 3 až 5 mláďat. Výtečně živená, zkušená samice může mít v ojedinělých případech mladé i třikrát ročně a zcela výjimečně se jí může ve vrhu narodit až sedm potomků. Veveřátka na svět přicházejí slepá a neosrstěná. Náznak srsti se objevuje okolo 16. dne života a na svět se otevřenýma očima mláďata poprvé podívají po dosažení čtyř týdnů.

Matka mláďata po dobu odchovu několikrát přestěhuje do jiného hnízda, jak z důvodů bezpečnostních (oklamání predátorů), tak prozaických, například kvůli destabilizaci stávajícího hnízda vlivem nepříznivého počasí (deště či větru). Mláďata poprvé hnízdo nakrátko opouštějí v šesti týdnech, od osmi týdnů jsou již téměř stejně rychlá a mrštná jako dospělý jedinec. Na pevnou stravu mláďata přecházejí kolem osmého týdne věku a do té doby jsou plně odkázána na mateřské mléko. Jakmile veverčata dosáhnou tří měsíců, matka je z rodného území nemilosrdně vypudí, čímž je donutí najít si vlastní teritorium, kde se po dosažení pohlavní dospělosti, tedy okolo 8. měsíce věku, mohou poprvé pářit a pokračovat tak v nekonečném koloběhu veveřičího života. Průměrná délka života u veverek obecných chovaných v zajetí se pohybuje okolo 7 let (jeden ze samců u nás ve stanici se dožil metuzalémských 11 roků), v přírodě se však tak vysokého věku dožije jen minimum jedinců.

Drtivá většina lidí se domnívá, že veverka má své „ložničky“ v dutinách stromů, takový způsob veveřičího bydlení je ale spíše výjimečný.

Ložničky

Drtivá většina lidí se domnívá, že veverka má své „ložničky“ v dutinách stromů, takový způsob veveřičího bydlení je ale spíše výjimečný. Ve skutečnosti si veverky spleťají z větévek hnízda ve tvaru míče na ragby, o délce cca 30 centimetrů. Na rozdíl od hnízd ptačích jsou hnízda veveřčí zcela kompaktní, neprůhledná a se dvěma vstupními otvory. Vnitřek bývá vycpán suchým lýkem, mechem či trávou a míra jeho zateplení se liší podle účelu, který má v budoucnu plnit. Letní hnízda jsou jednodušší a méně zateplená než hnízda zimní nebo než doupátka určená pro uložení novorozeňat.

Hnízd má veverka vždy několik, často na sousedních stromech, ve výšce od cca šesti metrů až po větev vysoko v koruně. Jejich poloha i umístění ale nejsou striktně dány, protože veverky dokážou umně využít podmínky svého teritoria. Pokud například jako ideální závětrné místo vyhodnotí skrumáž větví v keři dva metry nad zemí, postaví si

hnízdo klidně i tam. V městských oblastech, kde se stromů vhodných ke stavbě hnízd zoufale nedostává, jsou veverky schopné své „ložničky“ umístit třeba i do truhlíku s muškáty, do květináčů na balkóně, výklenku na fasádě panelového domu či půdních prostor. Při splétání hnízd veverky využívají odkousaných větvíček stromů, na kterých je stavba situovaná a neváhají do vnější konstrukce zaplést i větvíčky ještě živé. Obzvlášť v létě je proto hnízdo v hustě olistěných korunách stromů před zraky náhodných pozorovatelů dokonale zamaskováno.

Štětky

Již od dětství se na kresbách, v kalendářích i fotografických publikacích setkáváme s veverkou obecnou s dlouhými hustými štětkami na uších. Většina lidí má tuto podobu pevně zafixovanou a netuší, že tato skvostná ozdoba je součástí výhradně zimní srsti. Od jara až do října má veverka ouška hladká, porostlá jen kratičkými chloupky.

Zimní spánek

Těžko říct, kde vznikl mýtus, že veverka obecná upadá přes zimu do hibernace; za pravdivý ho ale považuje přinejmenším polovina populace. Veverka se ale do zimního spánku neukládá a kvůli absenci listů na stromech je v zimních měsících dokonce častěji pozorovatelná než ve zbytku roku. Na nepřízeň zimního počasí v podobě silného sněžení či dlouhotrvajícího mrazu reaguje veverka tím, že hnízdo opouští jen na nezbytně nutnou dobu či je případně schopná některý den z hnízda nevylézt vůbec. O teplotách uvnitř hnízd toho není příliš známo, nicméně například v roce 1973 zjistili finští výzkumníci, že si tamní veverky dokázaly udržet při venkovní teplotě pět pod nulou uvnitř hnízda teplotu nad dvaceti stupni.

K zimnímu spánku se veverka neukládá.

Zásoby

Právě proto, že se veverka obecná neukládá k zimnímu spánku, musí si koncem léta a na podzim ukrýt dostatečné množství zásob, které jí umožní přečkat chladné měsíce. Zásoby si zahrabává do země, ukládá je do stromových dutin či přímo do hnízd, aby je měla v tuhých mrazech vždy „při ruce“. Traduje se, že si veverka není schopná zapamatovat, kam si ořechy uloží, a proto je její počínání prý od počátku marné. Ve skutečnosti má ale veverka o ukrytých zásobách výtečný přehled, ale protože si poschovává vlašských a lískových ořechů větší množství, než dokáže spotřebovat, část ukrytých zásob si nevyzvedne. Často jsme pozorovali divoké veverky, jak si chodí

ořechové zásoby zahrabané v zemi kontrolovat a jak na mělce poukryvané ořechy, které začaly po dešti z hlíny „vykukovat“, vrstvit další zeminu. Mimochodem, ořechy a žaludy si do země ukrývají i sojky, a tak mladé ořešáky či duby rašící na jaře v záhonech nemusí mít na svědomí výhradně veverka.

Blechy

Veverku má lidová tvořivost automaticky spojenou s blechami a dalšími parazity. Ve skutečnosti více než polovina mláďat, která se k nám každoročně dostávají, žádné parazity nemá, takže „blechprostá“ musela být i jejich matka. Veverky jsou navíc mimořádně čistotné a pečují o kožíšek, svou chloubu, tráví denně i několik hodin. Případných parazitů se zdravá veverka dokáže efektivně zbavit, takže napadeny blechami bývají spíše nemocní či jinak oslabení jedinci. Měřeno sestupně, primárním veverčím cizopasníkem jsou blechy, časté je napadení klíšťaty a jen zcela vzácně se u veverek objeví vši.

Škůdce

Veverka obecná je od roku 2002 zákonem chráněná, takže od lidí by jí nebezpečí již hrozit nemělo. Pryč jsou snad doby, kdy byla částí myslivců považována za „škodnou“ vybírající ptačí hnízda a vraždící nebohá ptáčata. Ve skutečnosti je totiž veverka obecná téměř vzorovým vegetariánem, snad jen s výjimkou konzumace některých druhů larev, například nosatce lískového (uvnitř lískových ořechů) či občasného zájmu o zavěšený lůj určený ptákům. Lůj okusují samice veverky jen během těhotenství, a tak lze jeho konzumaci považovat za důkaz samiččiny gravidity. Omyl s ptáčaty pravděpodobně vznikl náhodným pozorováním veverek okusujících kosterní pozůstatky či jelení shozy nebo občasným nálezem části ptačí kostřičky ve veverčím hnízdě. V tomto případě je ale důvodem veverčího zájmu doplňování vápníku do organismu, jehož jsou shozy i kosterní pozůstatky přirozeným zdrojem. Stejně snadno může dojít k omylu ve chvíli, kdy laik pozoruje přenášení malých veverčat matkou mezi hnízdy a veverka se z jeho pohledu vynoří z ptačího hnízda s růžovým ptačím holátkem v tlamě. Ve skutečnosti se ale jedná o hnízdo veverčí a veverka v tlamce nenese ptáče, ale jednoho ze svých ještě neosrstěných potomků.

Kazisvět?

Do obdobné kategorie „veverčích pomluv“ patří i obviňování veverky obecné ze škod na lesních porostech. V tomto případě jde pravděpodobně o záměnu se zvyklostmi např. americké veverky popelavé, která skutečně ve snaze dostat se k míze masivně oloupává kůru ze zdravých větví stromů. Veverku obecnou ale míza nezajímá a kůru loupe výhradně jen ze suchých, již odumřelých větví a takto vzniklé lýko používá jako vycpávku svých hnízd. Občasné veverčí pochutnání si na smrkovém či borovicovém pupenu nemůže na zdravém stromě napáchat žádné podstatné škody.

Veveřátka se poprvé podívají na svět mezi 28. a 31. dnem od narození. Často se stává, že se jim rozlepi nejprve jedno oko a až druhý den ho následuje oko druhé. Odstup mezi otevřením očí u prvního a posledního veverčete z téhož vrhu může být až 4 dny.

Nalezenci

Téma nálezů veverčích mláďat, péče o ně a způsob jejich návratu do přírody necháváme stranou (je to téma na obsáhlý samostatný článek), přesto je zde ale nutné upozornit alespoň na specifikum, které odlišuje veverčata od mláďat jiných savců. Zatímco u srnčat či zajíčků, které si jejich matka v lese odloží a přichází je jen občas nakrmit, platí zásada „Nesbírat a nesahat“ (protože při zanechání lidského pachu na nich matka potomky opustí), u veverčat je tomu přesně naopak. Leží-li tedy mláďe veverky na zemi, je nutné ho co nejrychleji předat do

záchranné stanice, protože matka ze země veverče nikdy nesebere. Pro matku je totiž jedním z indikátorů zdravotního stavu veverčete jeho tělesná teplota, a protože nemocná mláďata sama z hnízda instinktivně vyhazuje, považuje i ta nešťastnou náhodou vypadlá – a vzápětí prochladlá od studené země – za nemocná. Pravidlo „Sebrat a odevzdat“ platí i pro cca šesti a sedmitýdenní mláďata, která se v lese či parku přidruží ke kolemjdoucím či k jejich psům. V tomto případě jde o ztracená mláďata, která se vzdálila od hnízda, nedokážou najít cestu zpět a zoufalá z hladu se přidávají ke komukoliv. Až do osmi týdnů věku totiž mláďata ještě nemají dostatečně vyvinuté horní zuby, a byť již působí dojmem dospělé a samostatné veverky, bez matky zemřou hladu, protože nejsou schopna přijmout jinou potravu než mateřské mléko.

Veverčí knihy

Chcete-li si o veverkách něco zajímavého přečíst, nedává k tomu čeština bohužel mnoho příležitostí. K dispozici je jen několik dětských knížek, tou nejznámější je „Dobrodružství veverky Zrzečky“ (1942) od Josefa Zemana. Velkou popularitu si svého času získala kniha „O rezaté veverce“ (1982) Daniely Fischerové, zejména díky fotografiím Jaroslava Holečka. Hrdinou jinak báječné knihy „O veveřici“ od E. T. Setona není veverka obecná, ale rodina kanadských šedých veverek (vyšla například jako součást Setonovy knihy „Z lesního království“, pod názvem „Pírko, příběh šedého veveřáka“). Autentický popis sedmiletého života divoké veverky Pinky najdete v knize Kateřiny Soukupové „Veverčácká kronika“.

Kateřina a Petr Soukupovi

Autoři ve svém volném čase provozují Záchrannou stanici pro veverky.